

ATELIERUL DE LECTURĂ. REPERE METODOLOGICE

READING WORKSHOP. METHODOLOGICAL LANDMARKS

*Oxana Gherman, dr., lector univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău*

*Oxana Gherman, PhD, univ. lecturer,
“Ion Creangă” SPU from Chișinău*

ORCID: 0000-0001-7366-2599

CZU 821.135.1:37.016

Abstract

The present article proposes an updated vision of the reading workshop, involving both theoretical and practical suggestions, which aim is to find ways to stimulate interest in reading, forms and ways of reading literary and non-literary texts in class and outside the educational framework, reading techniques and games that can be applied to workshop lessons, suggestions for organizing extracurricular activities in order to promote the book and reading in the classroom, school, community.

Key- words: lessons, reading workshop, techniques, educational games, methodological suggestions

Pe lângă lecțiile curente de predare-învățare-evaluare, incluse în programul curricular al disciplinei limbă și literatură română, Curriculumul național prevede atât la gimnaziu, cât și la liceu, proiectarea și realizarea unor lecții de tip atelier: *de lectură, scriere, discuție, creație literară, ateliere dramatice* [7, p. 124] și *inter-/ transdisciplinare*. Dacă la fiecare 16-20 de ore (ciclul liceal) planificate per unitate, profesorul va organiza, conform cerințelor, cel puțin 2 ore de tip atelier, atunci acestea se estimează la 17-20 de ore anual, prin urmare, aprox. 10% din numărul total de ore ale cursului de LLR la treapta liceală sunt distribuite atelierelor. Problematika organizării atelierelor pornește de la câteva întrebări elementare: a. În ce mod este concepută și realizată o lecție-atelier, astfel încât să se diferențieze (ca formă și ca finalitate) de o lecție de LLR curentă? b. Care sunt strategiile didactice care facilitează formarea unei competențe concrete (lectură, scriere, vorbire etc.) în cadrul lecției-atelier? c. Ce resurse literare, metodologice, științifice, digitale ș.a. accesibile există în sprijinul cadrului didactic și ce propun acestea?

Așa cum concepția lecțiilor-atelier este relativ nouă, fiind implementată în educația din RM (mai intens) în ultimul deceniu, sursele de specialitate care propun soluții pentru spectrul de necesități didactice ar trebui actualizate, diversificate, accesibilizate. În acest sens, propunem, în prezenta lucrare, o viziune asupra unuia dintre cele mai importante, în opinia noastră, tipuri de lecție-atelier, și anume, *atelierul de lectură*, implicând atât aspecte teoretice, cât și sugestii practice care vizează: modalități de stimulare a interesului pentru lectură în rândurile elevilor, forme și modalități de lectură a textelor literare și nonliterare la ore și înafara cadrului educațional, tehnici de lectură care se pot aplica la lecții de tip atelier, sugestii de organizare a unor activități extracurriculare în vederea promovării cărții și lecturii în clasă, școală, comunitate.

Primul și cel mai important element specific care detașează o lecție-atelier de lectură de celelalte forme ale demersului didactic la LLR, îl formează, bineînțeles, activitățile / sarcinile practice. În cadrul atelierului de lectură se vor aplica preponderent diferite modalități citire a textelor, alternate, în mod iscusit (în raport aprox. de 70:30), cu discuții și sarcini de scriere. În conținutul Curriculumului național pentru treapta liceală, intră un compartiment care

descrie laconic specificul lecției de tip atelier: „Atelierul de lectură se organizează atunci când profesorul are în obiectiv lectura textului ca activitate principală, iar textul poate fi ales – în funcție de obiective – după factură, specie, volum. Pas cu pas, lecție cu lecție, elevii vor învăța să citească diferite texte literare și nonliterare, să proceseze și să organizeze informația, asimilând strategii de lucru, iar ulterior – să producă texte literare, nonliterare și metaliterare, conform cerințelor curriculare.” [7, p. 82] Așadar, lectura, în concepția curriculară, este îndreptată spre cel puțin două finalități: asimilarea tehnicilor de lectură/ documentare și abordarea diverselor modele de text cu scopul de a produce efectiv texte. Totuși, ar fi de remarcat că, pe lângă lectura de informare/ formare de competențe, absolvenții învățământului general ar trebui să perceapă lectura ca proces inerent existenței: lectura pentru cultivare personală continuă, lectura ca alternativă de divertisment, de destindere/ recreere, lectura ca resursă de idei și creativitate etc.

Profesorii și cercetătorii în domeniul pedagogiei propun completări în privința extinderii ariei de aplicare a lecțiilor-atelier de lectură: „Privit prin prisma competențelor (de a citi coerent și de a înțelege cele citite), el poate fi proiectat pentru diferite discipline școlare sau pentru activități educative, în clasele de gimnaziu. Nu numai la limba și literatura română, dar și la discipline precum istoria, educația moral-spirituală, educația civică, geografia, limbile moderne demersul didactic va avea de câștigat din activități netradiționale, concepute ca atelier de lectură. La fel, atelierul de lectură poate fi structurat pe probleme transdisciplinare sau pe arii curriculare.” [3, p. 122] Având în vedere atât concepția curriculară a lecției-atelier, cât și necesitățile de formare, cultivare ale elevilor zilei de astăzi, la organizarea și realizarea atelierelor de lectură, se vor urmări câteva scopuri formative fundamentale:

1. A se stimula provoca interesul elevilor de a descoperi cărți care le pot acoperi anumite nevoi (formare intelectuală, emoțională, axiologică, odihnă/ relaxare, explorarea unor domenii de interes etc.). Pentru aceasta, se vor practica activități care îi va face să-și conștientizeze nivelul la care se află pe „treptele” de evoluție a unui cititor: începător/ mediu/ experimentat, citește tot ce-i cade în mână/ selectiv, clasic/ modern/ postmodern; responsabil/ dezordonat; diurn/ nocturn; care citește liniar/ pe sărite; care preferă cărți fizice/ electronice; implicat emoțional în lumea cărții/ superficial/ distant/ critic. Elevii trebuie motivați să treacă, progresiv, de la o treaptă la alta, să se bucure de ascensiunea lor în calitate de cititor, să enumere privilegiile și schimbările care s-au produs în el datorită fiecărei cărți pe care a citit-o. De asemenea, este extrem de important de a li se forma elevilor obișnuința sănătoasă de a discuta cărți/ idei/ viziuni. În acest scop, se recomandă a se propune și texte din afara listelor din conținuturile curriculare, lucrări care vor deschide în fața tânărului cititor noi lumi artistice, care îl vor familiariza cu alte structuri literare, motivându-i să exploreze lumea cărților.

Este esențial ca înainte de a purcede la lectura unui text nou, profesorul să organizeze activități (discuții, prezentări, dezbateri) care să reamintească/ completeze/ explice idei noi ce vizează necesitatea de a citi, beneficiile pe termen scurt și pe termen lung ale lecturii. Deși pare un fapt elementar, despre care avem impresia că știm totul, lectura presupune un proces intelectual mult mai sofisticat decât obișnuim să credem, pornind de la vizualizare a semnelor grafice și decodificare a acestora în mii de combinații posibile; transformarea semnelor

grafice în sensuri proprii, primare; identificare a posibilelor sensuri figurate, secundare și atribuire a acestor sensuri în funcție de context; percepția imaginilor (vizuale, auditive, olfactive, tactile etc.) pe care le presupun semnificațiile cuvintelor/ sintagmelor/ enunțurilor; sesizarea legăturii cauză-efect dintre faptele expuse de fragmentele lecturate, până la înțelegerea textului ca întreg și interpretarea/ abordarea personalizată a faptelor. Evident că un asemenea proces nu poate să nu lase nicio amprentă în funcționalitatea creierului. Iată care ar fi câteva avantaje ale lecturii:

✓ **Lectura crește capacitatea de concentrare:** tinerii care citesc regulat își pot concentra atenția un timp mai îndelungat asupra unui subiect/ fenomen/ unei probleme de rezolvat, fapt care le asigură succesul la toate disciplinele școlare, dar și în viața personală.

✓ **Dezvoltă gândirea analitică/ critică.** În actul receptării unui text, cititorul întotdeauna emite judecăți/ păreri asupra ceea ce înțelege, indiferent dacă își conștientizează sau nu statutul de critic al textului/ faptelor povestite/ personajelor etc. Astfel, creierul este pregătit pentru a avea aceeași reacție – de analiză, de abordare critică – la provocările vieții, o condiție care va determina persoana să ia preponderent decizii corecte. În privința înțelepciunii pe care o transmite cartea, Valeriu Gherghel afirmă că, „de obicei, cartea conține sfaturi și informații foarte utile despre viață. Mai ales despre viață și înțelepciunea în viață, cum ar spune Arthur Schopenhauer. Deși nimeni nu urmează, la propriu, o atare înțelepciune. (...) Cu cât citești mai mult, cu atât trăiești mai intens, mai cuprinzător, mai terifiant, mai sigur. Bine folosită, cartea îl ferește pe om de necazurile existenței, oferindu-i un adăpost fantasmatic, nebirit. Îl ține departe de boli și-l protejează de surprize. Pentru cititorul prevenit, nu mai există aleatoriu, hazard. Știe deja totul. [4, p. 31]

✓ **Dezvoltă creativitatea:** în procesul de lectură, în creier se produc noi conexiuni neuronale, care asigură flexibilitate în gândire, iar o gândire creativă poate găsi cu ușurință soluții la cele mai diverse/ complicate probleme (de viață).

✓ În timpul lecturii, **creierul asimilează noi unități lexicale.** O parte din acestea, după mai multe contacte a cititorului cu ele, sunt ulterior reactualizate și intră în vocabularul activ; altele pur și simplu, în următoarea situație de comunicare, vor fi percepute deja ca fapte de limbă familiare.

✓ **Îmbunătățește aptitudinile de scriere.** Citind, creierul asimilează în mod automatizat, fără efort, modele corecte de ortografiere a cuvintelor, de plasare a semnelor de punctuație, de exprimare corectă și plastică etc. Datorită acestui fapt, **crește și capacitatea de memorare.**

✓ **Îmbogățește sistemul cognitiv:** unele cărți oferă, într-o modalitate accesibilă, informații, date, experiențe cognitive din diferite domenii științifice/ artistice, lărgind orizontul cultural și sporind coeficientul de inteligență (IQ) al cititorului.

✓ **Lectura consolidează încrederea în sine.** Persoanele care citesc își formează o **imagine de sine mai complexă**, de om cult, erudit, avizat, ceea ce le face să se comporte degajat, să vorbească liber și încrezut în fața unui public, să fie stăpân pe propriile emoții.

✓ **Îmbunătățește relațiile între oameni.** S-a dovedit științific că persoanele care citesc au o atitudine mai degajată față de realitate, sunt mai calmi, dar și mai empatici. Așadar,

oamenii care citesc au mai multe șanse de a menține relații sănătoase cu cei din jur, dar și de a fi receptiv și sensibil față de frumusețea lumii.

✓ Lectura este o excelentă **modalitate de divertisment**: invită la aventuri, deschide lumi fabuloase, pe care le poți explora imaginar. Lectura însă, spre deosebire de film (care oferă imagini vizuale, auditive etc. gata fabricate), plasează cititorul într-un rol de **receptor activ** – cel care își percepe/ produce/ vizualizează/ concretizează în propria fantezie toate imaginile pe care le sugerează textul.

✓ **Lectura reduce stresul, relaxează.** Cartea are capacitatea de a distrage (temporar) atenția cititorului de la factorul de stres, astfel încât, în procesul lecturii persoana se distanțează de probleme, se calmează și își reîmprospătează viziunile sănătoase asupra realității, ca după încheierea procesului de lectură, să poată reveni cu noi forțe/ idei/ perspective și identifica soluții optime pentru problema care produce nervozitate. Ar mai fi de adăugat că ritmul lecturii, fiind foarte sănătos pentru creier, detensionează și **favorizează un somn calitativ** – condiție ce asigură o bună cantitate de energie pentru ziua următoare. Dacă gadgeturile excită receptorii vizuali și auditivi, producând insomnie, atunci cartea are efect invers – înainte de culcare, lectura poate induce într-un ritm cardiac ce provoacă o stare de relaxare, somnolență, iar apoi un somn profund, odihnitor.

✓ **Lectura menține tinerețea!** Cercetările științifice demonstrează că procesul de îmbătrânire biologică este în strânsă legătură cu îmbătrânirea/ perisarea funcțiilor creierului. Menținerea creierului în proces activ de funcționare și dezvoltare, prin urmare, garantează încetinirea procesului de îmbătrânire a omului. Sub aspect filosofic și ontologic însă, lectura are o altă însușire care distanțează omul de punctul final al existenței sale: „Citim, de fapt, împotriva lumii văzute și – vorbă mare! – împotriva morții. Lectura este, în chip esențial, o modalitate de evaziune. Când citești, lumea devine aproape suportabilă. Nu vorbesc despre lumea din cărți, care este una imaginată. Vorbesc chiar despre lumea reală, cea care face posibile lumea imaginată și lectura.” [4, p. 21]

Întrebarea care rămâne deschisă este cum să atragem copiii în lumea cărților? În primul rând, să le explicăm care sunt beneficiile lecturii, cele pe care le-am prezentat mai sus, dar și altele – lista se poate completa; să le prezentăm cărți și opțiuni/ tehnici/ modalități/ scopuri de lectură; să le fim *model de cititor* și să le demonstrăm, prin propriul comportament, ce înseamnă „lectura-plăcere” sau chiar „lectura-existență” (A. Marino). Stimularea interesului pentru lectură trebuie să fie una dintre țintele permanente ale profesorului de LLR, mai cu seamă astăzi, când „fenomenul digitalizării apare ca principalul adversar al activității de lectură autentică, fiind considerat un pericol cu atât mai mare cu cât, îndepărtându-i pe elevi de cartea tipărită, le slăbește capacitatea de concentrare, rezistența la efort intelectual prelungit și îi împiedică să își facă un bagaj solid de cunoștințe de cultură generală” [5, p. 83] Discuțiile despre beneficiile pe termen lung și pe termen scurt ale lecturii (în oricare tehnică ar fi organizate) ar putea continua în abordări personalizate, pornind de la câteva întrebări care vor scoate în evidență raportul elevului cu lectura/ cărțile, de exemplu: *Ce tip de cititor sunt eu? Ce tip de cititor îmi doresc să fiu? La ce mă ajută lectura? De ce e important să citesc? Ce este pentru mine cartea?* Un exemplu de activitate care să provoace acest gen de discuții, într-o modalitate creativă, prin intermediul tehnicii **Asocieri forțate**. Elevii vor selecta 1-2

elemente cu care se asociază cartea și vor argumenta în ce constă similitudinea, ce este comun între carte și elementul respectiv.

Un salt		O fereastră
Un zbor		O ușă
Un vârf de munte		O oglindă
Un rug	CARTEA	O magie
O fântână		Un joc
Un curcubeu		Un covor zburător
Un scut		Un labirint
O pasăre sălbatică		O pădure
Un tărâm secret		Un izvor

Ideea pe care ar trebui să o conștientizeze elevii în urma discuțiilor ar fi una asemănătoare renumitul citat al autoarei bestsellerilor „Garry Potter”, J. K. Rowling: „Dacă nu-ți place să citești, înseamnă că încă n-ai găsit cartea potrivită”. Iar preocuparea de bază a părinților și a profesorului de LLR este să-i găsească fiecărui copil „cartea potrivită”, cartea care îl va face să se pasioneze de lectură. În experiența fiecărui cititor pasionat, există o carte care l-a făcut să se îndrăgostească de cărți. La diferite vârste, cărțile se aleg după criterii diferite, ținând cont de câteva aspecte: să nu depășească orizontul cultural și capacitatea de concentrare a cititorului, să nu fie prea dificilă din punct de vedere lexical (dar nici prea facilă), să nu forțeze, să nu obosească, să nu chinuie cititorul tânăr. Este important să li se ofere copiilor posibilitatea de a-și alege singuri cărți, pentru că fiecare copil e diferit, are preferințe diferite; ceea ce îl captivează pe un copil, îl poate lăsa indiferent pe altul. Criteriile după care îți alegi o carte sunt individuale. Recunoaștem o carte bună, potrivită nouă, când aceasta reușește să ne uimească, să ne încânte, să ne provoace întrebări, să ne facă să ne gândim la lucruri la care nu ne-am fi gândit niciodată în alte contexte, să ne facă să gustăm experiențe pe care nu le-am trăit, să fim în locuri în care nu am fost și să cunoaștem oameni pe care nu-i putem cunoaște decât în/ prin carte. Cu fiecare bună pe care o citim, lentila prin care privim lumea devine mai limpede, este mai performantă, iar realitatea se vede mai bogată în culori. O carte bună ne poate face să râdem sau să plângem. Dacă ceea ce citim nu clinește nimic în noi și după 30-50 de pagini nu simțim că vrem să mai citim, atunci acea carte nu ni se potrivește. Or, cartea care ni se potrivește e o sursă de energie. Când citim ceva fascinant, descoperim lucruri și idei impresionante, suntem plin de uimire și încântare, iar aceste stări nu fac decât să ne umple de o energie ce ne impulsionează să răsturnăm munți, să fim în stare de a ne depăși limitele, de a crea ceea ce nu credeam că suntem capabili.

Este important să familiarizăm elevii cu o multitudine de posibilități de lectură: tipuri de cărți dintre care el poate alege pe cele care i se potrivesc, care nu îl obolesc, care nu îl supun unui supliciu, or lectura NU e o pedeapsă! NU e un chin! Lectura e un deliciu, o plăcere, o odihnă de la realitate, o aventură. O idee ar fi de a se forma o **comunitate de cititori de calitate** în cadrul clasei/ localității: comunitate deschisă pentru fiecare elev (care le-ar satisface nevoia de apartenență la grup a adolescenților, de identificare cu membrii unui colectiv). O comunitate extinsă a cititorilor ar fi oportună și pentru că deseori, când într-o clasă de elevi avem doar 1-2 cititori activi, există tendința celorlalți de a-i respinge, de a manifesta

rezerve față de cei care câștigă, prin lectură, simpatia profesorilor. Iar acest fapt nu face decât să demotiveze copii care citesc să mai pună mâna pe carte, or lectura devine un criteriu de neîncadrare socială. Profesorul e cel care trebuie să aibă grijă ca microgrupul celor care citesc să atragă noi și noi membri, până devine majoritar în clasă. Se pot, în acest sens, organiza activități de lectură în afara lecțiilor, în afara pereților școlii, pentru **a extinde aria mediului lecturii**: în natură, la bibliotecă, la casa de cultură, în parc, pe terenul sportiv, în stația auto (de pildă, flash-mob: LE CITIM CĂLĂTORILOR!), la magazine (LE CITIM CUMPĂRĂTORILOR!); acasă (LE CITIM BUNEILOR!) etc. – activități care vor promova lectura în comunitate, vor demonstra grupul cititorilor activi în cadrul comunității, dar și vor deprinde tinerii cu ideea că e (mereu) la modă să citești.

2. **A se cultiva valori (etice, morale, spirituale) prin lectură** este un al doilea scop fundamental al lecțiilor de tip atelier de lectură. Fiecare text literar citit trebuie disecat, prin discuții, până la o profundă înțelegere a sensului global, al mesajului, dar și al intenției autorului: ce comunică autorul prin intermediul lucrării sale? ce a urmărit creând acest text, relatând aceste întâmplări/ scriind această poezie? Ce valori promovează? Elevii ar trebui să listeze valorile etice, morale, spirituale pe care le cultivă textul, explicând/ exemplificând: în ce mod aceste valori sporesc calitatea vieții unui om? Profesorul poate oferi o listă de valori, din care elevii să aleagă justificat care dintre acestea servesc drept principii de viață pentru personaje/ lipsa căror valori a dus la apariția conflictelor/ problemelor etc.

Dreptatea / adevărul	Hărnicia/	Iubirea	Autodisciplina
Demnitatea umană	perseverența	Compașiunea/	Dedicația/
Libertatea	Curajul	bunăvoința	entuziasmul
Respectul	Punctualitatea	Emaptia	Creativitatea/
Sinceritatea	Responsabilitatea	Încrederea	autenticitate
	Politețea	Credința	Înțelepciunea/
	Onestitatea		rațiunea

A se avea în vedere că fiecare dintre valorile enumerate mai sus se poate manifesta în diverse forme (iubirea de patrie, de natură, iubirea de aproape, de părinți, de frați, iubirea maternă, erosul ș.a.) și dezvoltă în om o mulțime de calități. Abordarea axiologică la interpretarea unui text literar este nu doar revelatorie, ci și profund formativă pentru conștiința tinerilor.

3. **A se dezvolta gândirea critică** prin problematica pe care o presupune textul, prin sarcini de lucru aplicate pe text. La atelierul de lectură, atât cititul, cât și activitățile ulterioare ar trebui să declanșeze mecanismele gândirii elevilor. Pe lângă faptul că este important să se determine problematica textului (cu ce problemă se confruntă personajul? Care e intriga narațiunii? Cum poate personajul soluționa problema și cum acționează el în text? Cu ce problemă ne confruntăm la lectura/ înțelegerea poeziei? Cum putem soluționa problema?) și să se propună soluții pentru rezolvarea acesteia, este la fel de oportun să se realizeze sarcini practice de analiză, interpretare a textului, care vor pune în valoare potențialul intelectual al elevului.

Forme, modalități, tehnici de lectură. Tratată din perspectiva scopului, lectura poate lua o multitudine de forme și posibilități. Criticul literar Adrian Marino propune o

sistematizare a celor mai frecvente forme de lectură pe care le practicăm în viața de zi cu zi: lectura-informație, lectura-distrație, lectura-refugi, lectura-plăcere, lectura-cultură, lectura-existență, lectura de întreținere, lectura de recreere, lectura-curiozitate [8]. Într-o abordare mult mai generală, se conturează două tipuri de lectură: lectura informativă (lectura tehnică, înțelegerea literală a textului) se practică la receptarea texte utilitare (anunțuri, instrucțiuni, afișe, texte de cultură și civilizație, interviuri, curiozități etc.) și lectura literară (lectura textului ca produs cultural, ca formă a artei), cea aplicată textelor artistice: lirice, epice, dramatice. Din perspectivă didactică, procesul de lectură a textului presupune câteva etape, iar fiecare etapă include mai multe serii de forme și strategii de lectură:

1. **Lectura inițială/ cognitivă** (decodificarea și înțelegerea stratului lexico-semantic al textului);
2. **Lectura analitică** sau **explicativă** (lectura dirijată, impresiile de lectură, chestionare, discuție, explicare etc.);
3. **Lectura interpretativă** (conferirea de semnificații, exerciții de înțelegere a sensurilor ascunse);
4. **Lectura critică** (aprecierea textului, viziunea proprie despre text).

În cadrul atelierului de lectură, demersul didactic începe, așadar, cu lectura inițială. Pentru această etapă, se pot practica: **lectura-model**, realizată de profesor sau **audierea textului** în recitarea unui interpret profesionist (material audio sau video). Lectura-model oferă cititorului o variantă de citire a textului care nu face decât să-i contureze sensurile prin calitățile procesului de verbalizare a secvențelor, prin lectura expresivă, la realizarea căreia se vor lua în considerație următoarele criterii tehnice:

Intonație: interogativă, exclamativă, enunțiativă, imperativă;

- **Melodia versului/ frazei:** ascendentă, descendentă, rectilinie, săltăreață, monotonă etc.;
- **Tonul fundamental:** narativ, meditativ, filosofic, solemn-patetic, convențional;
- **Accente logice;**
- **Pauzele de durată:** de scurtă durată (marcate de virgulă sau de cezura din interiorul versului), duble (scoase în evidență de semnele exclamării, interogării ori de punctul de la sfârșitul enunțului); triple (necesare a fi respectate la sfârșitul textului ori în cazul punctelor de suspensie);
- **Pauzele psihologice:** de reflecție, de tensiune, de reamintire etc. [9, p. 58-59]

Cel mai pregnant criteriile unei lecturi expresive se cer a fi respectate și ar trebui să se resimtă în exercițiul interpretării, în cazul **lecturii pe roluri** sau, așa cum mai este numită, **lecturii dramatizate**. Pe roluri se citesc, de obicei, textele epice (care conțin dialoguri), textele dramatice, dar și unele texte lirice concepute pe două voci (de pildă, poezia „Formular” de G. Vieru sau „Revedere” de M. Eminescu). Lectura dramatizată este o interpretare de rol, o empatizare vocală a persoanei care citește cu personajul care vorbește, fără accentuări exagerate.

Lectura inițială, frontală, poate continua într-o relectură individuală, realizată fie în mod autonom, când fiecare elev se concentrează asupra propriului proces de lectură, fie colectiv – implicând elemente de colaborare cu ceilalți cititori. Resursele de specialitate [1, 10] prezintă

mai multe tehnici de care implică și activitatea de lectură, putând fi utilizate în diferite scopuri formative. Activitățile însă pot fi adaptate și orientate către procesul de lectură însăși. Propunem un tabel care sistematizează modalitățile de lectură ce se pot aplica în prima etapă a atelierului:

Lectura individuală:	Lectura-împreună
<p>Lectură <i>în gând, în șoaptă, în voce</i> sau <i>alternativ</i> (o secvență cu voce, alta în gând);</p> <p>Lectură <i>integrală/ selectivă</i> (pe sărite, pe diagonală, doar un fragment/ strofă).</p> <p>Lectură combinată: <i>cu un fundal muzical</i> (o melodie instrumental sau piesa creată pe versurile poeziei); <i>cu fundal vizual</i> (textul este afișat pe slide-uri și este însoțit de imagini); <i>cu versiunea audio a cărții</i> (elevul va citi în timp ce audiază textul).</p> <p>Lectura ca temă pentru acasă: lentă, minuțioasă, cu însemnări, notițe, extrase, consultând DEX-ul, pentru a afla sensurile cuvintelor necunoscute; e o lectură anevoioasă, dar cu un impact formativ mai mare.</p>	<p>Lectura colectivă (în gând, fiecare elev citește din cartea sa (max. 10 min.). *** În timpul lecturii colective, profesorul va citi și el o carte, completând rândurile comunității de cititori pe care și-a propus să o formeze.</p> <p>Lectura dialogată (lectura în grup a textelor care conțin dialog sau pot fi citite pe mai multe voci).</p> <p>Lectura în perechi: doi elevi vor citi din aceeași carte (max. 15 min.). Fiecare membru citește câte un fragment, pe rând. Rolurile de cititor și receptor se schimbă la fiecare alineat/ strofă. Activitatea se poate complica prin cerințe suplimentare: fiecare elev să rezume oral într-un enunț, fragmentul citit sau, eventual, cel auzit de la colegul său de bancă.</p> <p>Într-o altă variantă, se poate opta pentru o întrebare din partea colegului care citește ca să verifice atenția celui care ascultă.</p> <p>Lectura în perechi se poate practica și ca temă pentru acasă, împreună cu un membru al familiei: soră/ frate, părinte, bunel.</p>

Printre modalitățile alternative poate fi **Lectura cu variații**, care se diversifică în câteva posibilități de organizare: 1. lectura textului cu diferite viteze: un enunț se citește foarte rapid, următorul foarte lent ș.a.m.d. 2. Lectura cu diferite intonații, când se poate trece de la o intonație la alta la fiecare alineat citit, pentru a se observa cât de mare este impactul intonației asupra percepției sensului aceluia text lecturat în voce.

Lectura cu varierea intonației se poate practica și prin jocul didactic **Cameleonul**, un mod distractiv de exersare a exprimării orale în registre emoționale diferite, de corectare a pronunției, de practicare a lecturii expresive și dezvoltare a imaginației. Elevul citește de câteva ori același text (epic) în diferite moduri:

- Pe un ton neutru;
- Cu tonul celui care se amuză;
- Cu tonul celui care anunță o catastrofă;
- Cu un accent străin;
- Cu aerul unei persoane timide/ speriate;
- Cu tonul unui prezentator care anunță prognoza meteo.

Clasa/ grupul de evaluatori pot decide care este tonul adecvat acestui tip de text și vor aprecia pe cel care a lecturat textul.

Lectura individuală, ca temă pentru acasă, se poate organiza prin jocul **Lectură cu popasuri**: elevii vor lectura textul/ fragmentul și în timpul lecturii se vor opri de mai multe ori (în funcție de dimensiunea textului) pentru a medita la câte o idee/ secvență (Citești un fragment, faci o pauză și te gândești la ceea ce ai citit, analizezi, faci o concluzie. Apoi citești mai departe, la un pasaj interesant – iar te oprești ș.a.m.d.).

Pentru a doua etapă de receptare a textului artistic, cea de **lectură analitică**, se pot aplica tehnici ca **Lectura procesată**, care este o lectură **selectivă, concentrată pe detalii**, se efectuează cu secvențe relevante de text (la indicația profesorului), care merită atenție pentru că au impact causal asupra evoluției liniei de subiect, și presupune lectura cu atenție maximă la fiecare detaliu.

După lectura procesată, se poate verifica cât de atent a fost citit fragmentul și ce detalii au rămas în memoria cititorului, prin interogarea frontală sau individuală (scrisă), prin întrebări ce țin de amănunțele textului.

Lectura ghidată, care presupune fragmentarea în prealabil a textului de către profesor și pregătirea unui set de întrebări pentru fiecare secvență. Profesorul va citi câte un fragment din textul necunoscut, după fiecare secvență se va opri și va adresa întrebări cu privire la conținutul celor citite, dar și întrebări anticipative (cum credeți, ce va urma? ce se va întâmpla mai departe?), care vor antrena interesul și atenția receptorilor.

Lectura explicativă, când profesorul sau elevul citește câte o secvență de text, după care se oprește pentru a se elucida anumite aspecte ce țin de: lexic (cuvinte necunoscute/ neînțelese); înțelegerea unor realeme (aspecte din realitatea textului: cultură, civilizație); personaje etc.

Lectura dirijată, în procesul căreia, elevii citesc un text pentru a realiza o instrucțiune (de pildă, pentru a identifica o informație concretă). Scopul este ca textul să fie lecturat atent, cu mai multă implicare. Metoda similară, care dezvoltă înțelegerea unui conținut narativ prin intermediul receptării auditive, este **audierea dirijată**. Elevii ascultă un fragment de text pentru a identifica la auz un detaliu concret solicitat de către profesor.

De asemenea, le putem propune elevilor să realizeze o sarcină concomitent cu lectura unui text. Lectura poate sincroniza cu activități de conștientizare a elementelor esențiale ale textului, cum ar fi cele tehnice, ca în cazul **Hărții cognitive**:

Cine povestește?	Ce povestește?	Cine povestește?
Despre ce povestește?	Când s-a întâmplat?	Despre ce povestește?

Sau sarcini ce au ca finalitate conștientizarea structurii generale a textelor artistice, înțelegerea reacții imaginare, afective ale personajelor, ca în cadrul activității **Harta empatiei**:

Ce gândește personajul?	Ce vede personajul?
Ce aude personajul?	Ce simte personajul?

O activitate de selectare a elementelor care ies în evidență: idei/ sentimente/ neclarități, așa cum se întâmplă la aplicarea tehnicii **Jurnalul dublu**: elevii împart pagina în două părți

(trasează o linie verticală pe mijloc), în partea stângă se vor nota citate, iar în partea dreaptă se vor comenta, se vor nota impresii, sentimente, păreri, întrebări. Când se prezintă rezultatele lucrului individual, elevii argumentează de ce au ales anumite secvențe de text.

Citate	Impresii, sentimente, păreri, întrebări
.....;	
.....;	
.....	

Tehnica **Lectura intensivă** presupune că „elevii primesc, odată cu textul, o listă de întrebări formulate de profesor. Sarcina lor este să găsească răspunsuri cât mai exacte și corecte la ele. Pentru că majoritatea întrebărilor sunt literale, tehnic, dacă textul le este oferit individual fiecărui elev, s-ar putea ca răspunsurile identificate să sublinieze în text și marcate cu numărul întrebării respective, fără a se mai scrie răspunsurile.” [2, p. 120] Răspunsurile se expun și se comentează/ apreciază oral, în consecutivitate.

Lectura împotrivă. În cazul în care textul nu este voluminos, elevii recitesc textul și se opresc la fiecare frază/ secvență pentru a acumula întrebări și răspunsuri (în scris/oral) cu privire la detalii pe care naratorul nu le-a menționat în text, dar fără de care o nu se poate reconstitui imaginea mentală a faptelor descrise/ narate în text.

Fast-reading (hiperlectura) este o lectură cu viteză a textului pentru a identifica un detaliu sau pentru a-și face o idee generală despre text. Iar o modalitate inversă, de lectură încetinită, atentă o presupune tehnica **Lectura de cercetare**, când elevii sunt puși în condiția de citi mai multe surse informative (de exemplu, despre biografia unui scriitor) cu scopul de a studia un aspect concret al temei. Lectura de cercetare se valorifică într-un produs sintetic: rezumat, tabel sinoptic, plan, chestionar, referat, comunicare publică etc.

Lectura comparativă, în procesul căreia se vor lectura și pune în discuție două texte de dimensiuni raționale. Este important ca textele propuse să aibă cel puțin un element comun, care justifică lectura lor în comparație: poate fi asemănător titlul, tema, mesajul, atmosfera emoțională, ideile, structura, elementele prozodice sau stilistice sau autorul/curentul literar/ epoca în care au fost create.

Pentru a monitoriza procesul de lectură individuală a elevilor, profesorii le propun să țină un caiet/ portofoliu special. Evidența cărților citite se poate face fie prin notarea unor date generale despre fiecare carte citită, fie într-o variantă mai extinsă, precum e cea a jurnalului. Iată ce poate conține fiecare:

Fișa de lectură

<i>Titlul</i>	
<i>Autorul</i>	
<i>Anul, editura</i>	
<i>Personaje principale</i>	
<i>Idei principale/ rezumat</i>	
<i>Citate</i>	

Jurnalul de lectură

<i>Titlul /autorul</i>	
<i>Ce mi-a plăcut</i>	
<i>Ce nu mi-a plăcut</i>	
<i>Mi-ar plăcea/ nu mi-ar plăcea să fiu personajul principal pentru că....</i>	
<i>Citatul preferat:</i>	
<i>Ce am învățat:</i>	
<i>Ce aș schimba, dacă aș fi în locul autorului:</i>	

Lectura de destindere presupune o modalitate diferită, făcând abstracție de scopurile formative, de a înțelege această activitate. Lectura este văzută ca proces de recreare mintală, de odihnă, de evadare, adică lectura reconfortantă, are loc, de obicei, înafara spațiilor educaționale, oficiale. Elevul trebuie să savureze gustul cititului pentru propria satisfacție intelectuală și afectivă, pentru aceasta el trebuie să rămână în intimitate cu opera, într-o ambianță casnică, plăcută. În acest scop, profesorul va propune o listă de lecturi individuale care nu va purta un caracter obligatoriu, texte epice (povestiri, nuvele, romane) care nu fac parte din curricula (fie și din literatura universală contemporană, fie și din literatura educativă/ motivațională/ de dezvoltare personală), ci vor avea titlu de recomandare.

Interesul elevilor pentru cărți, în cadrul atelierului de lectură, poate fi stimulat și prin diverse jocuri. Înainte de a citi o carte/ un text, se poate propune jocul didactic **M-a ales o carte**, care poate fi practicat în incinta bibliotecii (profesorul își poate aloca o lecție în care merge cu clasa la bibliotecă) sau chiar în sala de clasă: elevii își aduc la lecții o carte luată recent de la bibliotecă, pe care încă n-au citit-o. Răsfoiesc 5-10 min. cartea nouă/ necunoscută și o prezintă clasei (vor găsi detalii importante privind în cuprins, la ilustrații, coperte, note, prefață, postfață etc.). Acest joc îi deprinde să selecteze cărțile după anumite criterii concrete, să-și facă o primă impresie despre o carte, să extragă informații importante despre ea din tabla de materii/ coperte/ elemente paratextuale. La final, elevul care prezintă cartea va schimba punctul de vedere și se va plasa imaginar în locul cărții pe care o are în mâini, menționând de ce (crede că) această carte l-a ales în calitate de cititor?

Jocul „La pescuit”. Elevii merg, imaginar, desigur, la pescuit cu un scriitor: aleg o carte de proză/ poezie a unui autor concret, pentru lecția-atelier. Citesc timp de 7-10 min. din cartea pe care au adus-o la lecție și pescuiesc din text citate/ idei frumoase pe care le vor scrie pe foițe (recomandabil în formă de pești), notând numele autorului cărții, și vor face schimb de „pești” cu ceilalți colegi. De asemenea, ei pot „pescui” cuvinte necunoscute/ ciudate/ frumoase/ din anumite categorii gramaticale, cărora le vor căuta sinonime în DS sau explicația în DEX, pe care le vor folosi în sarcini ulterioare.

La aplicarea jocului didactic **Descoperă cartea!**, fiecare elev va aduce o carte pe care a citit-o individual, având grijă să-i acopere copertile cu o hârtie, ca să nu se poată vedea titlul, autorul. Va avea selectate în prealabil 3 fragmente mici (sugestive, care vor face aluzie sau din care se va subînțelege autorul, titlul) din carte pe care le va citi clasei de elevi. Clasa va

audia un fragment și va trebui să intuiască autorul/ titlul cărții. În caz că nu se va ghici după primul fragment, elevul va citi fragmentul 2 și 3. Dacă tot nu se ghicește autorul, atunci elevul va descoperi coperta și va prezenta succint cartea și motivul pentru care și-a dorit să o citească. În cazul în care, după un anumit fragment lecturat, cineva dintre colegi ghicește autorul și/sau titlul cărții, el este în drept să citească din carte pe care a adus-o pentru a fi descoperită.

Printre jocurile didactice care se pot practica după lectura unui text, se află **Lectura cu asocieri**, când toți elevii din clasă au citit același text, apoi ei prezintă oral, frontal, asocierile personale și argumente/ exemple relevante:

- de ce *evenimente/ oameni/ locuri* îi amintește textul?
- cu ce *caz din experiența personală* se compară secvența/cazul *x* citit astăzi?
- care ar fi *două cuvinte (adjective/ verbe/ adverbe)* care îi vin în minte când se gândește la text....?
- Care ar fi *melodia/ culoarea/ anotimpul* care se potrivește atmosferei textului?

Binecunoscutul joc „**În căutarea autorului**”, în aplicarea căruia profesorul va propune elevilor un fragment de text spre lectură, fără a indica autorul. Elevii trebuie să citească și să intuiască cine este autorul după câteva aspecte pe care le sugerează textul: date biografice, întâmplări, mărci specifice stilului autorului. Conform condiției jocului, elevii trebuie să răspundă, în procesul lecturii, la câteva întrebări: 1. Ce vârstă are autorul la momentul scrierii textului? Când este scris textul? De ce cultură ține? Ce naționalitate are autorul? Ce profesie are autorul? Jocul este aplicabil mai cu seamă în cazul textelor autobiografice (*Amintiri din copilărie* de I. Creangă, *Hronicul și cântecul vârstelor* de L. Blaga, *Horodiște* de I. Druță, *Romanul adolescentului miop* de M. Eliade ș.a.), dar nu numai, se pot utiliza atât texte pe care elevii le-au studiat fragmentar și secvențele care au rămas înafara procesului instructiv, pot fi utilizate pentru asemenea tip de activități, cât și oricare tip de text care conține date ce pot servi drept răspuns la întrebările jocului. Când elevii au încheiat să prezinte ipotezele, argumentele și exemplele cu privire la identitatea autorului, profesorul va dezvălui numele acestuia, cât și unele datele biografice importante procesului instructiv.

O modalitate interesantă de citire ar fi cea numită **Lectură pentru inspirație**. Fiecare elev citește un text/ fragment de text (selectat de el sau propus de profesor) pentru a scrie textul propriu (artistic sau reflexiv). Lectura are scop de a inspira. Elevul poate selecta o idee pe care o va dezvolta într-un text propriu, mai mult sau mai puțin diferit, însă păstrând *atmosfera* pe care o transmite textul citit sau *stilul* textului. În urma lecturii, elevul poate scrie un alt text, inventat de el, dar cu același *mesaj/ idee principală*, pe aceeași *temă*.

O formă interdisciplinară, la granița lecturii cu dramaturgia, este **Teatrul cititorilor**. Elevii vor selecta un fragment de text epic/ dramatic sau un text liric pe care îl vor citi/ recita în mod teatral, intrând în rolul vocii poetice/ narrative/ în pielea personajului dramatic și exprimând prin intermediul textului, o gamă emoțională. Lectura teatralizată presupune ieșirea elevului în „scenă” (în fața unui așa-numit „public”, colegilor, profesorilor, părinților ș.a.), folosind, ca modalitate de reliefare sau nuanțare a ideilor, elemente nonverbale (mimică, gestică, poziția corpului, vestimentație, decor etc.) și paraverbale (intonație, accente logice și

psihologice, pauze semnificative). Lectura teatralizată poate fi evaluată de profesor sau de „public” prin aplauze sau/ și prin grile stabilite în prealabil.

O modalitate interesantă de continuare a lucrului la textul citit în cadrul atelierului este cea a **Conferințelor de lectură**, explicată în sursele de specialitate, cu mențiunea că „Conferința – care nu este o formă de evaluare, ci o activitate de învățare – oferă fiecărui elev șansa de a discuta unu la unu cu profesorul, primind un feedback verbal, nu o notă. Obiectivele conferinței sunt: Informarea profesorului asupra lecturilor elevului; manifestarea interesului pentru ceea ce îi preocupă pe elevi; încurajarea pasiunii pentru lectură; stimularea elevilor care citesc; sondarea capacității de înțelegere a textului citit; Urmărirea fluenței în citire. Pentru buna desfășurare a conferinței, se recomandă ca în timpul atelierului de lectură în sală să fie liniște, iar atmosfera – relaxantă și nonformală; dialogurile să se susțină pe un ton scăzut.” [3, p. 123]

În vederea promovării cărților bune și stimulării lecturii, se pot organiza activități festive cu ocazia Zilei Internaționale a Cititului Împreună (5 februarie); Zilei internaționale a Scriitorilor (3 martie); Zilei Internaționale a Poeziei (21 martie), Ziua Mondială a Teatrului (27 martie), Ziua Internațională a Cărții/ Ziua Națională a Bibliotecarului (23 aprilie), Ziua internațională a Bibliotecilor Școlare (ultima zi de luni a lui octombrie); cu prilejul unor zile de naștere ale autorilor consacrați sau în comemorarea unei cifre rotunde de ani de la trecerea lor în neființă. În fiecare an se poate organiza „Decada Lecturii” – zece zile în care se practică activități de lectură și se prezintă cărți, au loc dialoguri, interviuri, întâlniri pe viu sau online cu autori în viață; recitaluri poetice publice; flash-moburi de promovare a lecturii în clasă, școală, comunitate, online și offline.

BIBLIOGRAFIE

1. Cartaleanu T., Cosovan O., Atelierul de lectură în demersul educațional: strategii de dezvoltare a gândirii critice. Chișinău: Pro Didactica, 2004.
2. Cartaleanu T., Expunerea: exersare și evaluare, Chișinău: Arc, 2016.
3. Cosovan O. Atelierul de lectură: formarea cititorului reflexiv, în: Didactica Pro..., 2002, nr.3-4 // https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Atelier%20de%20lectura_formarea%20cititorului%20reflexiv.pdf (vizitat: 22.03.2021)
4. Gherghel V., Porunca lui Rabbi Akiba. Ceremonia lecturii..., Iași: Polirom, 2019.
5. Hadârcă M., Comeptența de comunicare, conceptualizare, formare, evaluare, Chișinău, 2020.
6. Limba și literatura română, curriculum național, clasele V-IX, coord.: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Natalia Grîu; Chișinău: Lyceum, 2020.
7. Limba și literatura română, curriculum național, clasele X-XII, coord.: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Natalia Grîu; Chișinău: Lyceum, 2020.
8. Marino A., Hermeneutica ideii de literatură, Cluj-Napoca: Dacia, 1987.
9. Șchiopu C., Metodica predării literaturii române, Chișinău, 2009.
10. Temple, CH., Steele, J., Meredith, K., Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice, supliment al revistei Didactica Pro..., nr.1, 2001.